

A hetedik művészet tükrében

Radó István visszaemlékezései izgalmas lapjai a viharos kort megélt magyar filmgyártás történetének

SZABÓ G. LÁSZLÓ

Úrilány szobát keres címmel ő készítette az első filmet Zilahy Irénnel. Ő volt a gyártásvezetője a harmincas évek legnagyobb magyar filmsikereként meghirdetett Nem élhetek muzikaszó nélkül-nek. Az általa vezetett Focus produkció Fizessen, nagyszád! címmel az első magyar „sztárfilmet” készítette el.

Radó István nevét harmincas évekből filmplakátok hirdetik. A magyar irodalom krémjével (Ignotus Pállal, Lengyel Menyhérttel, Kosztolányi Dezsővel) ugyanolyan szilárd kapcsolatot ápol, mint a filmvilág új sztárjaival (Jávor Pállal, Muráti Livel, Kabos Gyulával, Latabár Kálmánnal). Jogot tanult a budapesti tudományegyetemen, aztán hírlapíró lett, majd különböző filmszaklapok munkatársa. Stan Laurel és Oliver Hardy tőle kapta a csak magyar nyelvterületen használatos Stan és Pan nevet. 1911-ben Mozivilág néven indított lapot, 1928-tól a Mozi Élet kiadója volt. A Magyar Mozisok Zsebkönyve is az ő nevéhez fűződik, akárcsak az első magyar filmlexikon, amely 1942-ben látott napvilágot.

A magyar filmújságírás egyik úttörője volt Radó István, de forgatókönyveket és szakkönyveket is írt. 1927 és 1940 között a Metro-Goldwyn-Mayer filmvállalat budapesti dramaturgjaként dolgozott. Mivel a Tanácsköztársaság idején a magyar mozikkal, a filmipar államosításáért küzdött, s termelőbiztosként azok szocializálását irányította, 1919-ben rövid időre internálták. Származása

miatt (1891-ben született Kisvárdán, ahol a rabbi Rosenblüth Jekiszziel Zise néven jegyezte be a hitközség anyakönyvébe) a zsidó törvényeket követően hivatalosan nem dolgozhatott a filmszakmában, ennek megszegéséért 1941-ben is internálták.

Egy filmdramaturg emlékei címmel a Magyar Művészeti Akadémia kiadásában nemrég megjelent könyvben, amelynek bevezetőjét Búza Péter írta, az első ötven oldalon követhetjük nyomon Radó István életútját. A továbbiakban már a visszaemlékezéseit olvashatjuk, amelyek ugyancsak izgalmas oldalai a magyar filmgyártás történetének. Filmfordítói munkájáról szóló írásában említi meg Váci Dezsőt, aki a harmincas évek végén jutott komoly pozícióhoz a filmiparban. 1912-ben, a Mozivilágban jelent meg első filmcikke, 1939-ben pedig már a Magyar Filmnek, a Filmművészeti Kamara hivatalos lapjának a felelős szerkesztője. „Itt már részt vett a lap hasábjain az akkor célirányos uszításban. A felszabadulás után kivándorolt, Csehszlovákiában élt, de már Vaclav Dezső néven, és pozsonyi magyar lapok munkatársaként halt meg.”

A színes fátol című Garbo-film kapcsán a közvetett reklám szerepéről írt. „Abban az időben a napilapok megállapodtak egy-egy előkelő szállodával, ahova külföldiek jártak, illetve a szállodák portásaival: ha érdekes vendég jön hozzájuk, jelentsek a szerkesztőségnek. A Gellért Szálloda portása Az Estnek adta a jelentéseit. Erre alapoztam a kampányt, természetesen az akkori rovatvezetővel – de csakis ővele – megbeszélve a dolgot.” És részletesen elmeséli: angol kosztümöt és utcai cipőt viselő, sűrűn lefátyolozott hölgy érke-



zett egy nap a Gellért Szállóba. A hotelportás úgy látta – és azonnal jelentette is Az Estnek: szerinte Greta Garbo a hölgy, és már ki is vette a két napra lefoglalt első emeleti, erkélyes szobáját. A mozirovat-vezető egy angolul és németül is beszélő,

fiatal újságíró küldött a szállodába azzal az utasítással, hogy a lehető legtöbbet megtudja róla. Vegye fel vele a személyes kapcsolatot, és írjon róla egy szép színeset. Mire az ifjú hírlapíró megjelent a Gellértben, a hölgy már javában ebédelt, és egy

cseppet sem törődött az érdeklődő fiatalemberrel. Nem sokkal később taxit hívott, és elrobogott. Késő estig várakozott a „zárkózott, hideg viselkedésű művésznőre”, de hiába. A riportból semmi sem lett. Másnap reggel, amikor újra próbálkozott, a hölgy arra kérte, hagyja őt békén, kár minden szóért, különben is már délelőtt elutazik. Mindentől függetlenül délben Garbo Budapesten volt (?) címmel már meg is jelent a cikk, külön kiemelve, hogy Garbo különböző színű fátylakat visel. A közönség, a lap olvasói meg is állapították, hogy a Garbo rejtélyes látogatása már A színes fátol című filmjének szólt. Ezt nevezte Radó István nagyszabású közvetett reklámnak, amely a film sikerét szolgálta.

Külön fejezet szól a könyvben az akkori filmszakma nagyon drágán megfizetett ellenségéről, a cenzúráról.

„A megvásárolt film egy példányát az előleg lefizetése után, a cenzúrára való bemutatás céljaira a külföldi filmtulajdonos a magyar cég rendelkezésére bocsátotta, és a film vételára csak a cenzúra döntése után vált esedékessé, ha a filmet nem tiltották be. Volt eset, amikor egy vállalkozó majdnem teljesen tönkrement a cenzúra szeszélyei következtében.”

Radó István, a Filmmember 1910-től 1947 áprilisáig mindent pontosan dokumentált. Visszaemlékezéseiben a magyar filmszakma már-már feladásba merült eseményeiről és izgalmas egyéniségeiről is hírt ad. Egy letűnt kor, a magyar történelem talán legviharosabb évtizedének drámai fordulatai elevenednek meg előttünk – a „hetedik művészet” tükrében.

A szerző a Vasárnap munkatársa

Steven Spielberg először rendezett videoklipet, az operatőr is ő volt

A filmtörténet egyik legfontosabb alakja, Steven Spielberg rendező és producer életében először forgatott videoklipet, egy olyan zenésznek, aki együttese élén lett világhírű, és életében először csínlált szólólemezt.

Marcus Mumford brit énekes-dalszerző neve a Mumford Sons folk-rockzenekarból ismert azok számára, akik legelőbb valamelyest követték az utóbbi tíz év történetét. A filmrajongó férfiak pedig azért irigyelhetik, mert ő Carey Mulligan színésznő férje. Mára mindketten világsztárok lettek, ám Marcus immár azt is elmondhatja magáról, amit Carrie még nem - hogy Steven Spielberggel dolgozott.

Az együttműködés a zenész elmondása szerint spontán módon jött létre - egy rendezvényen megismerkedtek, kiderült, hogy kölcsönösen tisztelik egymás munkásságát, és pár hét múlva már le is forgatták a klipet Marcus Mumford első szólóalbumának beharangozó dalához, a Cannibalhoz.

A helyszín egy New York-i középiskola tornaterme volt, amelyet július 3-ára béreltek ki. Marcus Mumford instagramos beszámolója szerint Spielberg saját telefonjával rögzítette az



Így készült a minimalista klip

(Forrás: Instagram) m

egyetlen hosszú snittből álló videót, amelyet előtte alaposan elterveztek. A közelképpel induló, fokozatosan távolodó, majd ismét az énekes-gitárosra közelítő ”kamera” mozgását Spielberg felesége, a korábban festőként, majd színésznőként tevékenykedő Kate Capshaw segítette, aki gurulós irodai széken ülő férjét manőverezte. A ”stylist” pedig Carey Mulligan volt - azaz ő mondta meg férjének, mit vegyen fel.

Marcus Mumford első szólóalbuma szeptember 16-án jelenik meg, a Cannibal alapján a dallamvezetés a Mumford & Sons stílusát idézi, a váratlan hangulatváltások úgyszintén, a hangzás viszont sokkal csupaszabb lesz. A zenekar jövőjéért aggódók nem ok nélkül nyugtalanok: a szélső-jobboldali nézeteket hangoztató bendzsós, Winston Marshall tavaly kilépett a csapatból, hogy ne rontsa a hírnevüket.

(juka)

Carlos Santana 75 éves

Ma ünnepli 75. születésnapját Carlos Santana mexikói származású, Los Angelesben élő gitáros, zeneszerző, a latin rock megeremője.

Apjának latin zenekara volt, ő tanította fiait hegedülni és gitározni. Carlos öccse, a két éve elhunyt Jorge ugyancsak elismert gitáros lett. Carlos eleinte csak bluest játszott, B. B. King és John Lee Hooker mellett hatott rá a mexikói zenét és a rock and rollt összekapcsoló Ritchie Valens is.

A család előbb az amerikai határhoz közeli Tijuánába, majd a határ túloldalára költözött. Carlos San Franciscóban lett tagja az Azteca zenekarnak, aztán saját együttest alapított. A közönséget elvarázsolta az új, szokatlan hangzás, a rock, blues, salsa, dzsessz és afrikai ritmusok latin zenével átitatott elegye.

1969 augusztusában a közepesen ismert zenekar meghívást kapott Woodstockba. Ottani fellépésük a fesztivál egyik csúcspontja volt, a CBS kiadó azonnal szerződtette őket. Kér hónappal később megjelent Abraxas című albumukból még abban az évben hatmillió példány fogyott.

Santana később John Coltrane özevegével, Alice Coltrane-nel készített free-dzsessz felvételeket, és remek zenészekkel (Jules Broussard, Tom Coster, Stanley Clarke, David Brown) vette fel a Borboletta (1974) című stúdióalbumot. Szoros szálak fűzték a The Mahavishnu Orchestra

gitárosához, John McLaughlinhoz, az ő ösztönzésére fordult a hinduizmus felé. Több albumot is készített a hinduizmus jegyében, a legjobb talán a Swing Of Delight duplalemez 1980-ból, az első digitálisan készült rockalbum, amelyen Wayne Shorter, Herbie Hancock, Ron Carter és Tony Williams is játszott.

A rendkívül sikeres Amigos című albumot (1976) a Rolling Stone magazin a hazatérés nagylemezének nevezte. A funkot és a latin zenét elegyítő Sister, Dance, a Let It Shine és a romantikus hangzású, instrumentális Europa (Earth's Cry Heaven's Smile) ismét felkapaszkodott a listák csúcsára. Az 1987-es, fia születésére írt Blues For Salvadoréért megkapta első Grammy-díját.

Carlos Santanát 1998-ban beválasztották a rock and roll-hírességek csarnokába. Az évtized végére maradt a nagy dobás, az 1999-ben kiadott Supernatural című album, amely valóban természetfeletti-nek bizonyult: nyolc Grammy-díjjal érdemesítették, összesen 30 millió példányban kelt el, 18 héten át vezette a Billboard 200 listáját, két szerzemény, a Smooth és a Maria Maria pedig 12, illetve 10 hétig tartotta magát a Billboard Hot 100 lista csúcsán. Ezen az albumon a zenészvilág olyan kiválóságai muzsikáltak a mexikói gitárossal együtt, mint Eric Clapton, Lauryn Hill, Wyclef Jean, Rob Thomas és Dave Matthews.

(MTI, juka)